

називати зв'язком школи із життям — це насамперед передача із серця народного до тямних сердець дітей нашої великої святині — любові до Батьківщини. Кожен дотик до великої книги народної пам'яті є найскладнішим, найвідповідальнішим актом становлення людської особистості.

Василь Сухомлинський.
Вибрані твори : в 5 т. [редкол.: О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.]. Київ : Рад. шк., 1976.
Т. 3 : Серце віддаю дітям. Роки дитинства. Не можна жити і дня без тривоги про людину. 1977. С. 227–236. 668 с.

Шевченко С.М.,
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти,
Інституту педагогіки НАПН України,
ORCID ID iD: 0000-0002-0432-8893,
Scopus ID: 57225045332

ФЕДЬКОВИЧ ЮРІЙ ОСИП
(1834-1888)

український письменник, культурно-освітній діяч

Народився 8 серпня 1834 р. у м. Сторонці–Путилові на Буковині (Чернівецької області). Освіту здобув у нижчій реальній школі в Чернівцях, вивчав німецьку мову (1846-1848). Довгострокова служба в армії стала матеріалом однієї з провідних тем його поезії та прози (1852-1863).

1859 р. вийшов перший твір письменника «Der Renegat»¹. У 60-х роках - художні твори, поеми, оповідання, драми (перша збірка віршів «Поезії Юсіфа Федьковича», «Поезії Юсіфа Федьковича» (1862), оповідання «Люба-згуба» (1862), «Серце не навчити» (1863), «Поезії Юрія Городенчука-Федьковича» (1867-1868 рр. у 3-х вип.); рукописи для дітей «Календарик» і «Буквар» (1870) та ін.

Автор шкільних підручників для народних шкіл², крайовий інспектор. Педагогічну діяльність розпочав шкільним інспектором Вижицького повіту (1869), в якому на той час було 7 народних шкіл, ще 7 з'явилося в перший рік його інспекторської роботи (1869-1876). Протягом першого року роботи підготував співаник (1870) і одержав дозвіл від Крайової Шкільної Ради запровадити його в народні школи. Вів широку просвітницьку роботу

Як щирий український націоналіст і просвітник. спрямовував свою діяльність на збагачення культури і освіти українського народу на пробудження національної свідомості, відродження культури українців Буковини, становлення українського шкільництва в умовах Австро-Угорської імперії.

Помер 11 січня 1888 р. у Чернівцях.

Основні праці: «Україна» (1862), «Хто ми?» (1885), «Співаник», «Нова січа» (На голос «Ще не вмерла Україна» (1887) та ін.

Юрій Федькович

УКРАЇНА

Україно, Запороже, годі вас забути,
Ах, бо мило тамки жити, мило тамки бути,
Де ті трави шовковії славні степи криють,

Де ся квіти поза квіти в зимних росах миють,
Де стада ржуть, де соколи, де вірли співають,
З буйним вітром у заліжку козаки літають.

Хто ж то може знов забути могили, кургани,
Де козацтво українське, славні отамани
Свою славу сном провадять, славов серце гріють,
А ті думи богатирські так-то гарно піють,
Що аж тут ся відзивають, що аж тут їх чути, —
Україно, Запороже, можна вас забути?

Онде грає жвавий хлопець у торбан весело;
Онде дівча йде по воду, думку йкусь завело;
Там сопілка пригравляє, ніби соловіє,
Що там в гаю калиновім піє все та піє;
А там бджілка злотокрила думно си співає,
Обмучилась медівницев, ледве що вертає.

Он колишесь тихий Дніпер: вечір — він дрімає,
А по синій єго фалі човенце плаває,
В ньо си сіло гарне дівча, красне, як малина,
А хороший кермаченько ляг їй на коліна,
Обзирає сороківці, що в коралі в'яжуть,
А потому, а потому... Далі вже не скажу;
А хоть рад би-м і сказати, але наші милі
Вже пропали в синій мряці, що Дніпер укрила.

Далі видко білий хутор, пасіки, ставочок,
Знов байрак там яворовий, вишневий садочок,
А в садочку мила хатка; тамки на порозі
Сіло дівча русокосе — ах, які ж там нозі! —
Та й іголков тонесеньков шиє в хустку квіти:
"Де ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?"

Тихо, тихо, любе дівча, — видиш он сокола?
А дівчина — чорні очі — глипла доокола:
"То не сокіл, то мій милий вороним літає!"
Та й схопилась красавичка, ліску відчиняє.
А сокіл вже на подвір'ї, дівчину любить;
Вна го хоче посварити — годі, бо цілує.

Глянь там далі на прикмету: думаш, там соколи!
Ні, там славні чумаченьки возя з Криму соли.
От, дивися, вже і стали, вже й воли пустили,
Вже і ватра запалена, вже ся розложили.
Той готовить ситу кашу, ті вози знов мажуть,
Хлопці шумки заспівали, старші казку кажуть.
Далі, далі — онде небо багром рум'яніє;
Слухай добре, як-то мило десь дзвіночок піє
То в тій церкві там, за лісом, з дев'ятьма верхами —
Всі покриті срібнов бляхов, злотними хрестами,-
А священик-старець ходить по святій контині,
Молить слави Запорожу, щастя Україні.

Федькович Осип-Юрій.
Україна. Вибір поезії. Вецяяр. Видавництво „СТРУЯ“, Ч. 5. 1920. С. 28. 520 с.

Юрій Федькович

ОСЬМИЙ ПОМЕННИК ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ НА ВІЧНУЮ ПАМ'ЯТЬ³

І Ти, Батьку, возопів нам
Таку пісню нову
Чистим серцем, чистим духом,
Чистим рідним словом.
І собрав нас свойов гуслев
У собор великий,
І здригнулись на престолах
Черлені владики,
Бо почали попускати
На залізних главах
Ті, сльозами насаждені,
Корони криваві.
І почали валитися
Ті катуші люті,
А на гробах поборників
Зелена, як рута,
Стала воля виростати,
Здойматися д горі.

Не здоймилась, затолочив
Тяжкий її воріг... Затолочив? —
Всі тирани
З усійого світа
Не годні ї затолочить.
У землю убити;
Бо вона, як озиме жито,
Корчем розростаєсь, —
А над житом пісня пієсь
І день зустрічає.
І що прийшло з того всього
Багровому звіру? —
Він Тя убив та й задумав,
Що і Твою ліру
Розбив о стовп свої тюрми.
Не розбив-єсь, кате,
Лиш ударив нев, — і тільки!
А вона, проклятий,
Задзвеніла там сильніше —
Весь дух стрепенувся.
А ти поблід, бо перевглись
На всій святій Русі
Зачаровані сини їй,
Що закляті спали
Під нечистов твійов лудов.
Перевглись, устали
І до мечів своїх ясних
Простягнули руки —
І віддадуть кара в кару
І муки за муки;
І подеруть на онучі
Ті ваші соболі,
І посадять на престоли
Не вовка, а волю.
А Ти се все заподіяв,

Великий наш святе!
О, не зійшлись ми сьогодні
Мерців споминати,
А прийшли ми спом'янути
Воставшу од гробу
Нашу славу, наше слово
І нашу свободу.
І живого спом'янути
Тебе в наши душах!
Жива є Русь, і живі є Всі душі на Русі;
І воспоють таку пісню,
Як згойдане море,
І поведуть
Твої речі,
Як вічній зорі,
Нас у лиман той безпечний
Просвіти і миру.
А могили лиш кайдани
Та ніч будуть крили.
Достойно єсть, пани-браття,
Святих споминати,
Достойно єсть їм молитись...
Да ще краще, браття,
Ті діла їх посліднують
І речі святії
І на їх гробах великих
Садити надію.
І виросте та надія,
Умита росою, —
Не росою, а сльозою,
Тов чистов, святою;
І здойметься, як ті дебрі,
Годовані ріки, —
Не рікою, але кров'ю
Вовіки і віки;

І здойметься, і виросте,
І зазеленіє,
І зацвіте, і уродить
Велика надія —
Діла добрі, діла нові,
Діла неминуті, —
І розіб'є на шматочки
Тиранській пута.
І почує нова душа
Нову в собі силу,
І посадить не надію
На святих могилу,
Але голови тиранів
Посадить вна, браття!
І віддасть вна волю волі,
А катові ката.
Й позбирає свої діти
В хатах на помості,
Навік до їй в гості.
Спом'янімо ж, пани-браття,
Святого ми нині!
Не вмерлого, а живого, —
Бо слово не гине.
Форма в форму міняється
Від віка до віка, —
Да без краю і без міри
Жив дух чоловіка.

*Писання Осипа Юрія Федьковича.
Осьмий поменник Тарасові Шевченкові на вічну пам'ять.
Перше повне і критичне видання. Том 1. Поезії. З перводруків і автографів зібрав,
упорядкував і пояснення додав д-р Іван Франко.
Львів: друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, 1902 р. С. 345–348.*

Примітки

1. Твір письменника «Der Renegat» написано німецькою мовою.
2. Офіційний Веб-Сайт Держ-го архіву Чернівецької області. «Буковинський Соловій» - Юрій Адальбертович Гординський-Федькович (до 180-річчя від нар-я). Доповідна записка письменника Ю. Федьковича щодо реформи української школи на Буковині

(1869). Фото 1, 2; Статут українського просвітницького товариства імені Осипа Юрія Федьковича в громаді Сторонець-Путилів (Проект) 25 травня 1909 р. Фото 1, 2, 3, 4, 5. URL: <https://cv.archives.gov.ua/fedkovich.html>

3. «Отсей «Поменник» – мабуть той сам, що написав був Федькович іще на 1867 рік і якого не захотіла тоді, ані 1868 р. надрукувати львівська громада. Однак цілковитої певності в тому не маємо, і для того друкуємо його тут, на чолі поезій 1869 р. «Поменник» був надрукований окремо (2 картки, 8-о, надруковані всі 4 сторони, під текстом підпис «Федькович», знизу: За друкарні Ставропигинського Інституту, 1869. Редактор «Правди» 1869 р.

Добродій Н. Вахнянин не міг нічого пригадати про надрукування, а навіть про існування цього вірша, – очевидно його опублікувала якась людина чи громадка, що стояла осторонь від тодішньої редакції «Правди». Кілька друкованих екземплярів «Поменника» віднайшлось у бібліотеці «Просвіти» у Львові.

Подається за виданням: Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання. Том 1. Поезії / З перводруків і автографів зібрав, упорядкував і пояснення додав д-р Іван Франко. Льв.: друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, 1902 р. С. 345–348.

Вперше надруковано окремою брошурою у Львові в 1869 р. Автограф невідомий.

Наприкінці 1865 чи на початку 1866 р. – в період найбільшого творчого наслідування Т. Шевченка – Ю. Федькович вирішив щороку відзначати дату смерті Кобзаря черговою посвятою («поменником»). Скільки їх написано – не знати, відомо тільки, що поет дотримувався цього принципу недовго.

У 1866 р. з друкарні Ставропигійського інституту у Львові вийшла окремим виданням поезія Федьковича «В день скону Батька нашого Тараса Шевченка, Кобзаря Русі, Мартира України, предтечі нашої волі і слави» (Писання, т. 1, с 185 – 189).

18 травня 1867 р. у листі до редакції «Правди» Федькович писав:

«До «Правди» не пришлю нічо, аж доки не буду знати, що ся з моїм «Первим посланієм...» і з моїм «Поменником...» стало».

4 липня 1867 р. поет у листі до О. Партицького скаржився:

«У сегорічні роковини смерті нашого великого Кобзаря заслав я у Львів два поменники (поминальні поезії). Знаєте, що львівці на се сказали? – «Нема грошей!..» Перше моє «Посланіє...», що я у Львів заслав, пропало без слуху! Кілько я не упоминався, аби мені хоть манускрипт вернули – але де ж там!»

Значення слів «Перве посланіє...» і «перше моє «Посланіє...» ідентичне. Очевидно, малася на увазі поезія «Апостол слова України...», позначена цифрою «І» під загальним заголовком «Дванадцять посланій Ю. Городенчука-Федьковича на цілу соборну Україну».

У 1868 р., не підтриманий «львівцями» і заклопотаний домашніми турботами, Ю. Федькович признавався:

«Я тепер нічо а нічо не пишу, бо не маю коли, отже, і не знаю, чи буду мати коли по Тарасові поменник написати» [Писання, т. 4, с. 175].

Це – з листа до літературного критика й публіциста О. Терлецького. В іншому тогорічному листі до цього ж адресата поет не без обурення запитував:

«Вірші мої на шостий поменник Тараса не друковані? Я би рад знати, чому?»

Нумерація «поменників» Ю. Федьковича відповідала не кількості, а річниці смерті Кобзаря, причому поет, як правило, рахувався з часом, потрібним на друкування твору; ось чому «шостий поменник» мав би бути написаний у 1865, а «осьмий» – у 1867 р.

Найімовірніша дата написання твору – 1867 р.

Шалата М. Й. Примітки. В кн.: *Юрій Федькович* Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи. К.: Наукова думка, 1985 р. С. 526–527.